

Warszawa, dnia 28 października 2021 r.

RZĄDOWE CENTRUM LEGISLACJI
DEPARTAMENT PRAWA KONSTITUCYJNEGO I
ADMINISTRACYJNEGO

RCL.DPPTK.590.8/2020

Informacja o wyroku Trybunału Konstytucyjnego

z dnia 19 sierpnia 2020 r.

sygn. akt K 46/15¹⁾

I. Problem prawny

Postępowanie zostało zainicjowane wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich. Wątpliwości konstytucyjne dotyczyły normy wywiedzionej z art. 374 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 380 w związku z art. 354 pkt 2 Kodeksu postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, z późn. zm.). Zgodnie z zakwestionowaną normą, podejrzany, w sprawie którego prokurator wystąpił z wnioskiem o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności i zastosowanie środków zabezpieczających, nie ma obowiązku wzięcia udziału w rozprawie. W ocenie wnioskodawcy prowadzi to do sytuacji, w której rozstrzygnięcie sądu może zapaść bez zapewnienia podejrzanemu prawa do bycia wysłuchanym.

II. Worzec kontroli

Art. 45 ust. 1 (prawo do sprawiedliwie ukształtowanej procedury) w związku z art. 41 ust. 1 (wolność osobista) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

III. Treść orzeczenia

¹⁾ Wyrok ogłoszony 26 sierpnia 2020 r. w Dz. U. pod poz. 1458.

Art. 374 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 380 w związku z art. 354 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązkowej obecności podejrzanego, o którym mowa w art. 380 tej ustawy, na rozprawie w sprawie wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 41 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Trybunał Konstytucyjny podkreślił szczególne znaczenie wolności osobistej jako jednego z najbardziej fundamentalnych praw człowieka oraz zwrócił uwagę na konieczność stworzenia wobec osób niepoczytalnych szczególnych gwarancji zapobiegających arbitralności orzekania o środkach zabezpieczających. Środki zabezpieczające należą do kategorii środków reakcji karnoprawnej, przez co muszą być obudowane szczególnie silnymi rozwiązaniami gwarancyjnymi, które wykluczą ryzyko stosowania ich w sposób dowolny, z naruszeniem zasad adekwatności oraz konieczności.

Jak zauważył Trybunał, orzeczenia sądów określające zakres swobody korzystania z wolności osobistej, a zwłaszcza orzeczenia w sprawie pozbawienia tej wolności, nie mogą zapadać pod nieobecność osoby, której dotyczą. W przypadkach, w których sprawca jest dotknięty chorobą psychiczną lub innego rodzaju dysfunkcją psychiczną, istnieje duże prawdopodobieństwo, że znaczenie udziału w rozprawie będzie przez podejrzanego błędnie ocenione. Podejrzanym może nie zdawać sobie sprawy ze znaczenia rozprawy, bycia wysłuchanym i w efekcie wpływu tej czynności na wynik postępowania. Samo skuteczne poinformowanie o prawie udziału w rozprawie nie jest w związku z tym wystarczające. Za środek niewystarczający należy przy tym uznać obowiązkowy udział jedynie obrońcy. Zasada dostępu do sprawiedliwej i jawnej procedury, obejmująca prawo do udziału w posiedzeniu i bycia wysłuchanym, odnosi się bowiem bezpośrednio do osoby, o której prawach lub obowiązkach sąd rozstrzyga.

IV. Wskazówki dla prawodawcy

Trybunał wskazał, że ustawodawca może ograniczyć udział stron w określonych czynnościach procesowych. Ograniczenia takie powinny być jednak odpowiednio uzasadnione.

Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że stan zdrowia psychicznego może czynić bezcelowym realizację obowiązku wysłuchania na rozprawie. Decyzję w tej sprawie powinien

jednak podjąć sąd albo biegli tak, jak w wypadku udziału podejrzanego w posiedzeniu. Rozstrzygnięcie sprawy zastosowania środka wyłączającego możliwość korzystania z wolności osobistej wymaga obecności oraz wysłuchania osoby, o której sytuacji faktyczno-prawnej sąd decyduje, chyba że z uwagi na stan zdrowia tej osoby udział w posiedzeniu byłby bezcelowy lub niewskazany albo osoba ta odmówiłaby udziału w posiedzeniu lub uchylała się od niego, a sąd nie uznałby jej sprowadzenia za konieczne. Trybunał wskazywał już w swoim orzecznictwie, że zadanie ustawodawcy powinno polegać na tworzeniu mechanizmów zapobiegających blokowaniu postępowania sądowego wówczas, gdy osoba, której postępowanie dotyczy, podejmuje celowe działania zmierzające do nieuzasadnionego wydłużania postępowania albo nie może w tym postępowaniu wziąć udziału z przyczyn obiektywnych, nie zaś na ograniczaniu katalogu uprawnień proceduralnych w celu maksymalnego przyspieszenia procedur. Nadrzędny cel postępowania przed sądem stanowi wydanie sprawiedliwego i rzetelnego orzeczenia o prawach albo obowiązkach jednostki na podstawie wszechstronnych i prawdziwych ustaleń faktycznych.

Marcin Olszówka
Dyrektor
Departamentu Prawa Konstytucyjnego i
Administracyjnego
w Rządowym Centrum Legislacji

/-podpisano bezpiecznym podpisem elektronicznym
weryfikowanym przy pomocy ważnego
kwalifikowanego certyfikatu/